

llem. *eberè* «éveillé, gaillard, égrillard» (Beronie), Tarn *aberit* «éveillé, intelligent» (Gary), tol. *aberit* (Donjat), Castres id. «avisé, dégourdi, éveillé» (Couzinié), llgd. *aberit* «fringant, éveillé» (Sauvages). Més en Jud, *RLiR* II, 198. Sembla realment ser una alteració de l'oc. ant. *esperir* sota la influència de *esvelbar* 'desvetllar' per més que Jud hi veu certs escrúpols.

¿Existeix la construcció intransitiva *despertar* 'despertar-se' en bon català? Almenys en contrast amb el castellà, on l'ús intransitiu ha estat sempre fortament representat, sobretot des del temps clàssic, i resta natural fins en llenguatge familiar (també en contrast amb oc. ant. *esperir* que aplega la construcció transitiva i la intransitiva), tots estarem d'acord que el català construeix com a reflexiu, a penes mai com a intransitiu, i que si veiem que algú escriu (no hi ha perill que ningú ho digui) *despertar* intransitivament podem creure gairebé a cegues que ho fa per castellanisme. Tanmateix, declarar, com fa *AlcM*, «modernament, per influència cast., s'ha usat *despertar* com a intransitiu», sense més explicacions, i donant-ne com a exemples (posant-hi dos punts) un vers de Verdader i una frase de Ruyra, és excessiu: ni manquen del tot els exs. medievals del cat. *despertar* intr. ni s'havia oblidat tant aquest ús poc corrent que dos artistes del ritme (poètic o prosaic), escriptors de llenguatge tan pur com aquests dos, no hi poguessin recórrer quan els ho dictés llur judici literari, ells que tenien un coneixement de la llengua magistral fins a un punt difícilment assolit per ningú (en algun sentit més complet i equilibrat que el que podem reconèixer als qui intervenien en la redacció d'*AlcM* ara fa 40 anys). Tots percebem en el crit, quasi ritual, dels almogàvers, *desperta ferro*, l'ús intransitiu: que s'elevà a la categoria de llegendari no en dubtèssim però que ho digueren encara se'n pot dubtar menys, i no sols pel testimoni de Muntaner (cap. 191). No em puc deturar en una demostració acabada de tot això, ni tan sols a donar del paper gramatical de *desperta* en el «desperta ferro» una interpretació ancorada en proves sense rèplica, però basta indicar que si *desperta* fos aquí transitiu, la frase quedaria sense subjecte: el subjecte on fóra? ⁴

Remeto encara a l'article *DEIXONDAR* on es trobarà informació complementària.

DERIV.: *Desperta*: l'albada folklòrica que Serra i Boldú ens reporta de l'Urgell s'estén sobretot cap a Ponent, i fins a la frontera lingüística i poc o molt més enllà: a la Vall de Bosúa «durant la Quaresma, els fadrins de cada poble, cada dia cantaven la *desperta* pels carrers, abans del toc de matines, i després resaven el rosari a l'església», Violant i Simorra (*BCEC* XLIV, 74); a la Poble de Fantova també cantaven «la *despierta*» (1965) i el músic popular Baldo-mera m'enumerava a Graus les *albas*, «jotas» i *despierta*, descrivint la *despierta del Rosario* com la gran festa musical folklòrica de la cabdal vila ribagorçana.

Desperta [«ordonaren los consellers --- de la ciutat que nuyl hom --- no vena --- a farner --- ne a flaquera, forment ne ordi en la dita --- ciutat tro *desper-*

tada haja callat», *Llibre de deliberacions* de Barcelona, a. 1300-03, *DBal.*] *Despertador* m. i adj., ja 1578 com a nom del rellotge; *despertadorer*, *DAG.*, 'el qui despertava els monjos en la Seu de Barcelona': forma que inspira desconfiança (errada per *despertador* o *-ader*), però potser sense raó (car hem de creure que aquest devia actuar gràcies a un rellotge despertador que li confiaven, cosa que explicaria l'afegiment de *-er*). *Despertaire*. *Despertament* [Llull].

CPT.: +*Desperta-memories* 'memoràndum, memento'; «em guardaràs aquestes cartetes --- perquè em serveixen de ~ de coses vistes», escriu PCoromines a l'amic Amadeu Vives (12-iv-1900) en acabar la seva excursió per les muntanyes de la Sierra castellana que li havia anat descrivint en unes quantes lletres.

¹ *Despert*, 1604.7, i *desperta*, 483.12, acompanyant molts rims en *-ert*, *-erta*, entre els quals es veuen formes nominals i participis (*sufert*, *descuberta*, etc.) però no formes personals de verb. — ² Per als altres, incloent-hi *despertar*, *despertir* i *esperèisser*, veg. *PSW* II, 160, 161; III, 260, 263. *Despertir* és un hapax del *Tractat de Penedensa* (Carcf, S. XIII). De *desperta* ja no dóna el *PSW* testimoni directe i es limita a remetre a Stichel (*Beiträge zur Lex. d. altprov. Verbms*): contraprova excellent que Cerverí en aquest cas no s'expressa en occità sinó en la llengua pròpia: no segueix les roderes de la llengua dels trobadors, perquè el *Testament* és la de llenguatge més estrictament català entre les seves obres. Sens dubte hi havia també *esperter*, no gaire més representat (el *PSW* n'assenyala dos casos segurs, un d'ells dins una tençó entre trobadors màxims, en una cobla d'atribució dubtosa entre ells, ultra algun altre cas que no creu genuí, o infundada l'atribució a aquest mot, en bona interpretació). Quant a *esperèisser* en troba quatre casos trobadorescos (pocs relativament) i per a *desperèisser* remet només a Stichel. — ³ Veg. Rohlfs, *ARom.* IX, 159; *ARom.* V, 99. — ⁴ Muntaner en dóna, o més aviat en deixa entendre (en «traeix») una interpretació literària: la que escau al seu art meravellós d'escriure la història. Però no oblidem que Muntaner és un artista, no pas un historiador crític. És segur que sovint els almogàvers llançaven el crit en les despertades quan es disposaven a una lluita dura, i es pot donar com a cert que ho fessin tot brandant i sacsejant ferrenyament les llances, dards o ascones, i fins que, de vegades, picant-hi les pedres, en traguessin foc: acceptem fins i tot la versemblança que així s'esdevingués en l'albada de la batalla amb els del comte de Brenda. Ell ho aprofita literàriament magnificant l'ocasió i l'efecte que l'observació llunyana d'això pogué fer a alguns francesos i calabresos angevins, i les paraules que reporta ja no són d'ell, segons el que ell mateix declara, sinó d'aquests no catalans: el dir *desperta ferres* en plural ja no ho fa ell sinó que ho atribueix als angevins, i és el que convé al seu aprofitament de la historieta per a explicació del terror que causaven aqueixos esparracats guerrers de xoc. Els angevins calabresos expliquen una